

Klosterjomfruerne i St. Agnete Kloster i Roskilde.

Kun sparsomt og tarveligt bliver Resultatet, naar man vil undersøge Størrelsen af Personalet i de danske Klostre; Munkene selv have sjældent nedskrevet noget vedrørende dette ret betydningsfulde Forhold, og fra gamle Pergamentsbreve kan saa godt som aldrig hentes Oplysninger hertil, da disse stedse kun nævne „Prior og ganske Convent“ eller lignende vage Begreber. Thi det er desværre ganske undtagelsesvis naar vi i *Calendarium Nestvediensense* finde opført Tallet 11 for Munkenes Vedkommende i St. Peders Kloster, eller naar vi høre, at der til Grundlæggelsen af Vidskil ankom 22 Munke fra Varnhem, eller at St. Peders Nonnekloster i Lund beboedes af 12 Personer og det aalborgske Helligaandshus af 5 Præster, 8 Lægbrødre og 23 Søstre foruden Prior og Priorisse. Som et Supplement til disse faa sikre Angivelser om Klosterpersonalers Størrelse paa et vist bestemt Tidspunkt skulle vi nu hidsætte en Liste over Jomfruerne i St. Agnete Kloster i Roskilde, saaledes som den forekommer i et Afladsbrev fra Aaret 1502. Dokumentet, der synes at have været et trykt Papirsbrev, i hvilket man blot har udfyldt Dato'en og Navnene paa de Personer, til Fordel for hvem det gaves, meddeles her efter en Afskrift af Langebek i hans Diplomatarium i Rigsarkivet.

Raymundus miseratione divina tituli Sancte Marie nove sancte Romane ecclesie presbiter cardinalis Gurcensis, ad universam Germaniam, Daciam, Sveciam, Norvegiam, Frisiam, Prussiam omnesque et singulas illarum provincias, civitates, terras et loca etiam sacro Romano imperio in ipsa Germania

subjecta et eis adjacentia, apostolice sedis de latere legatus, universis et singulis presentes literas inspecturis salutem in Domino. Notum facimus, quod sanctissimus in Christo pater et dominus noster, dominus Alexander divina providentia papa sextus et modernus concessit omnibus et singulis utriusque sexus Christi fidelibus pro tuitione orthodoxe fidei contra Thurcos eiusdem fidei inimicos juxta ordinationem nostram manus adjutrices porrigentibus, ultra jubileum et alias indulgentias, gratias et facultates, quas Christi fideles obtinere possunt visitando ecclesias per nos aut commissarios nostros deputandas, ac si visitassent basilicas urbis tempore jubilei, prout in litteris apostolicis desuper confectis plenius continetur, quod possint eligere confessorem ydoneum secularem vel regularem, qui eis semel in vita ab omnibus et singulis peccatis, excessibus, criminibus et delictis, etiam sedi apostolice generaliter vel specialiter reservatis, exceptis contentis in litteris, que in die cene domini legi consueverunt, absolutionem plenissimam impendet, ab aliis vero eidem sedi non reservatis, vita eis comite, totiens quotiens eos absolvere, et in mortis articulo ac etiam totiens quotiens de eorum morte dubitatur, etiam si inde eos decedere non contingat, plenissimam omnium peccatorum suorum remissionem eis impertiri valeat. Indulsit etiam sanctissimus dominus noster motu suo proprio omnes et singulos Christi fideles huiusmodi ac eorum parentes et benefactores defunctos, qui cum caritate decesserunt, in omnibus precibus, suffragiis, missis, elemosinis, jejuniis, orationibus, disciplinis et ceteris omnibus spiritualibus votis, que fiunt et fieri poterunt in toto universali sacrosancta Christi ecclesia militante et omnibus membris eiusdem, in perpetuum participes fieri. Et ne super premissis a quoquam verti possit in dubium, voluit ipse sanctissimus dominus noster, quod presentibus nostris litteris tanta adhibeatur fides, quanta adhiberetur, si sub bulla sua plumbea expedite forent, nec non easdem sub quibuscunque generalibus vel specialibus de similibus gratiis et facultatibus forsan emanandis revocationibus et suspensionibus nullatenus comprehendi debere. Et quia devote in Christo *søsther Magdalene Billisdotther, priorisse, Metthe Mandrops, Abole, Boel Oluffsse, Inghefred Jensse, Metthe Larisse,*

Elsebe Halweghes, Birgitte Rwtz, Anne Laurisse, Anne Hansse, Marine Matisse, Birgitthe Oæss, Ingher Billese, Anne Wilims, Godhe Olufss, Karine Daess, Karine Jensse, Cicelle Stures, Kirstine Erics, Anne Pers, Metthe Clausse, Birgitthe Pauls, Anne Asuvs, ad ipsius fidei piam subventionem et defensionem juxta summi pontificis intencionem et nostram ordinationem, prout per presentes literas in huiusmodi testimonium a nobis traditas approbamus, de suis bonis contulerint: Ideo auctoritate apostolica nobis commissa ipsis ut dictis gratiis et indulgentiis uti et gaudere possint et valeant, etiam si quandoque casus se obtulerint, poterint suos plebanus vel confessor eius, que[m]cunque legerit, vota jejuniorum temporalia cum ante dicto in alia pietatis opera commutare, similiter in sextis feriis vel quadragesimali, si opus fuerit ex aliqua causa rationabili, butiro et lactisiniis uti possint, dum tamen aliud ob id pium opus fecerint, et a casibus episcopali dignitati reservatis pariter ut eundem absolvere possint, concedimus pariter et indulgemus per presentes. Datum Roskildis sub sigillo nostro ad hoc ordinato die xix mensis Augusti anno domini mcccccii.

Forma absolutionis in vita totiens quotiens.

Misereatur tui etc. Dominus noster Jhesus Christus per meritum sue passionis te absolvat, auctoritate cuius apostolica mihi in hac parte commissa et tibi concessa ego te absolvo ab omnibus peccatis tuis. In nomine etc.

Forma absolutionis et plenissime remissionis semel in vita et etiam in vero mortis articulo et verisimili.

Misereatur tui etc. Dominus noster Jhesus Christus per meritum sue passionis te absolvat, et ego auctoritate ipsius et apostolica mihi in hac parte commissa et tibi concessa te absolvo, primo ab omni sententia excommunicationis maioris vel minoris, si quam meruisti¹⁾, deinde ab omnibus peccatis tuis contritis, confessis et oblitis, conferendo tibi plenissimam omnium tuorum peccatorum remissionem, remittendo tibi penas purgatorii, in quantum claves sancte Matris ecclesie se extendunt. In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti Amen.

¹⁾ 3: incurristi?

Som det vil ses, fortæller Brevet vel ikke, i hvilket Kloster de nævnte Jomfruer tjente; men da det er udstedt i Roskilde, og da vi blandt Søstrene ikke træffe mindre end sex andensteds omtalte i Agnete Klosters Historie, maa det være hævet over enhver Tvivl, at Afladsbrevet just gjælder denne gejstlige Stiftelse.

Af Dokumentet erfare vi da, at der i Aaret 1502 her var 22 regelbundne Søstre under en Priorisses Ledelse, et Tal, der særdeles vel passer med det, vi finde angivet som Maximum 1508, dengang da Broder Matthias, Lector provincialis over alle Sortebrødrekløstre i Norden, Priorissen, Søster Birgitte Oxesdatter, og Conventet i St. Agnete i Roskilde bestemte, at Klostret aldrig maatte rumme mere end 30 Søstre, af hvilke de 23 »skulle gange till koor met priorissen at tiæne then almechtigste gud oc sancte Awens oc bede for theris siæle, som closter haffue stigitid«, medens de sex andre Søstre »skulle være wti stegersset, wti kyelderer oc wti andre closters sitzle oc arbeide«¹⁾. Thi naar vort Dokument kun nævner 23 Jomfruer, er heri næppe medregnet de Søstre, der skulde besørge Forretningerne i Stegers og Kjælder; som underordnede Personer, der ikke »havde gjort *professionem*«, kunde de aldrig tages i Betragtning, naar det blot gjaldt rene kirkelige og gudstjenstlige Forhold.

Hvad der giver dette Afladsbrev en forøget Interesse, er den Omstændighed, at man i andre middelalderlige Aktstykker og fra noget senere Aar finde enkelte af de samme Søstre nævnte, og at man saaledes derigjennem kan danne sig en Forestilling om den Tid, en Nonne tilbragte bag Klostrets Mure. Mærkelig nok hører Priorissen, Søster Magdalene Bille, dog ikke til dem, der kjendes andensteds fra, og det uagtet en stor Række Dokumenter vedrørende St. Agnete Klosters Historie endnu den Dag i Dag er bevaret. Det er derfor kun ved at betragte hendes

¹⁾ Rigsark. Danske gejstl. Sager, Nr. 27.

Forgænger og Efterfølger i Embedet, at man nærmere kan bestemme Tidsrummet, indenfor hvilket hendes Priorat falder, som da kan blive mellem Aarene 1495 og 1508; thi 1495 nævnes som Priorisse her Søster Kristine Jensdatter¹⁾ og 1508 Birgitte Oxesdatter. Vende vi os derimod til de regelbundne Klosterjomfruer, træffes to af dem nogle Aar senere endnu som Conventssøstre, nemlig Inger Bille 1508²⁾ og Mette Manderupsdatter 1510, da hun bekjendte at have oppebaaret tolv Mark tilforn af Anders Bille og nu sex Mark og syv Skilling³⁾, medens fire andre Nonner efterhaanden vides at have siddet inde med Embedet som Priorisse eller Subpriorisse.

Saaledes blev Birgitte Oxesdatter Priorisse ved Aaret 1508. Den første af hendes Embedshandlinger, som er naaet til vor Kundskab, er, at hun i Maj 1508 lod nedskrive en Jordebog over alt Klostrets tilliggende Gods, en Fortegnelse, som endnu den Dag i Dag er bevaret, og det ikke alene for dette Aar, men ogsaa for den følgende Periode lige til 1514⁴⁾. Denne Liste vækker Indtrykket af et mægtigt Kloster, som, hvad Jordegods angaar, har strakt sin kraftige Arm ud over mangen en nær- og fjernlevende Bonde og hos dem oppebaaret gode Afgifter dels i rede Penge, dels i Naturalier som Havre, Smør, Æg, ja selv Faar, Gæs og Høns. Og dog rimer Billedet af Klostret, som Jordebogen nødvendigvis maa give os, kun lidet med det, vi gennem gamle Dokumenter erholde fra dette Tidspunkt; tværtimod synes det at have været under særdeles ugunstige Forhold, at Birgitte Oxesdatter tiltraadte sin Post, da samtidige Vidnesbyrd kun melde om Armod og Trang indenfor Agnete Klosters Mure. Saaledes skriver Roskildebispens Johan Jepsen den 12. Maj 1508, at paa Grund af

¹⁾ Voss. Saml. Pergam., Roskilde Nr. 146.

²⁾ Møllerup: Bille-Ættens Historie, 168. Ogsaa en Søster til Inger Bille, Dorothea, nævnes samme Aar som Nonne i Agnete Kloster.

³⁾ Topogr. Saml. p. Papir, Roskilde Nr. 40 a.

⁴⁾ Topogr. Saml. p. Papir, Roskilde Nr. 39.

«store mærkelige Sager og Brøst» er Tilstanden nu i den Grad forværret, at Klosterjomfruerne «ej kunne udkomme tryggeligen at tjene den almægtigste Gud og holde deres rette Regel, som de have givet dem til, helst fordi at deres Rente og Provente ikke var dem nær nok til deres daglige Føde og Klæder»¹⁾. Birgitte Oxesdatter træffer da i Samraad med sit Convent og Lector Matthias forskjellige Bestemmelser, saaledes at Klostret i det højeste maatte rumme 30 Personer, at en Mand, Læg eller Lærd, skulde have Klostrets Ejendomme i Forsvar og oppebære den aarlige Rente heraf, og at intet Gods maatte udlejes eller sælges mod Roskildebispernes Samtykke. Ret betegnende for den Stilling, Klostret udadtil indtog, er det ogsaa at se, at alle dets Breve fra de nærmest følgende Aar kun gjælde Salg eller Bortforpagtning af dets Ejendomme, medens der fra denne Tid næppe nok kjendes noget Gavebrev. 1512 kjøber saaledes Abbeden i Knardrup, Peder Jensen, en øde Gaard i Smørumøvre af Klostret²⁾, og Aaret efter Oluf Smed, Borger i Roskilde, en Gaard og Bygning ved St. Michaels Kirkegaard mod aarlig at give sex Skilling grot i Leje og Jordskyld³⁾. Ligesaa bortlejer Klostret 1512 en Grund i St. Olufs Sogn til Sidse Jensdatter⁴⁾ og 1515 Halvdelen af

¹⁾ Langebeks Diplomatar. i Rigsark.

²⁾ Langebeks Diplomatar. 3. Maj 1512. — Paa Lodden Matr. Nr. 2 a af Smørumøvre ligger en nu stærkt ødelagt Gravhøj, Nonnehøj kaldet, om hvilken det der paa Egnen hedder, at den i sin Tid var Udsigtshøj for et nærliggende Nonnekloster, og at en underjordisk Gang forbandt den dermed. Efter den stedlige Tradition skulde dette Kloster have ligget i Skolelærerens Have, hvad man nu vilde finde bekræftet ved, at der der er fundet enkelte gamle Munkesten. Men Kjernen i dette Sagn er aabenbart kun, at et nærliggende Kloster har haft en Gaard i Smørumøvre, og intet synes da naturligere end at sætte Traditionen i Forbindelse med det roskildske Agnete Klosters Ejendom i Smørumøvre; man fatter da ogsaa, at Højen fik Navnet Nonnehøj (en nærliggende Gaard kaldes Nonnemosegaard), og at den kunde benyttes som Udsigtspunkt, da Roskilde kun ligger to Mil derfra.

³⁾ Voss. Saml. Pergam., Roskilde Nr. 10.

⁴⁾ Ibid. Nr. 8.

en Jord næst op ved Sneverstistræde, hvor fordum Klosters gamle Badstue stod, til Laurits Kleinsmed¹⁾. Alle de paagjældende Dokumenter ere udstedte af Priorissen, Søster Birgitte Oxesdatter, og vi kunne saaledes gennem disse Breve følge hende som Forstanderinde i Perioden fra 1508 til 1515; dermed forsvinder hun imidlertid ogsaa som Priorisse, men endnu mange Aar efter levede hun som simpel Conventssøster i Klostret, hvad det paafølgende Side meddelte Brev udviser. Fra St. Agnete Kloster drog hun imidlertid senere til Maribo, hvor vi træffe hende 1546, da Per Oxe til Gisselfeld lovede at yde hende en aarlig Understøttelse i Penge og Naturalier, saafremt hun vilde »være stille og rolig i Maribo Kloster og ikke komme i Tale-Porten at handle eller tale med nogen, uden at det var med nogle af hendes anbaarne Slægt og Venner«²⁾.

Hvem Prioratet tilfaldt efter Birgitte Oxesdatter lader sig ikke med Bestemthed afgjøre; rimeligvis er det dog den i Afladsbrevet fra 1502 omtalte Anna Willumsdatter, som er den nærmeste Priorisse i Række efter Søster Birgitte, hvis Navn er naaet til vor Kundskab. Hun bortlejer 1521 Grunden ved Sneverstistræde til Guldsmid Oluf Jensen mod en aarlig Afgift af en Skilling grot³⁾.

Men ogsaa hendes Priorat synes at have været af temmelig kort Varighed, da vi allerede en halv Sned Aar senere træffes en Anna Palnesdatter som Priorisse (1533)⁴⁾. Efter hende valgtes til de øverste Pladser i Klostret atter Søstre, hvis Navne ere os kjendte fra vort Afladsbrev, nemlig Anna Pedersdatter, som blev Priorisse, og Kirstine Eriksdatter, der samtidig var Subpriorisse. Begge omtales de i et Dokument, hvis Udstedelsestid dog ikke nøje kan fastsættes, men som maa falde efter 1533, men inden Aaret 1543, da den i Brevet nævnte Karine

¹⁾ Ibid. Nr. 12.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. II, 757.

³⁾ Voss. Saml. Pergam., Roskilde Nr. 15.

⁴⁾ Ibid. Nr. 17.

Ovesdatter udtraadte af Klostret. Dokumentet, der nu kun kjendes i en Afskrift, lyder saaledes:

Jeg Børghe Trolde aff voben, tilsuins mandt for sancte Agnetis kloster y Roskilde, gørør alle vitterligt, ath saasom ieg haffuer veritt offuer enn venlig contract met erlighe oc velbyrdighe klosterjomfruer, klosters fuldmyndighe suorne søster, szom er *syster Anne Pedersdaatter priorize ibidem, søster Kirstine Eriksdaatter subpriorize ibidem, søster Børgitte Oxæsdatter och søster Karine Ousdaatter ibidem*, att samme contract kandt dis christeligere och gudeligere holdis och gaa for segh, tha forplicter ieg for migh och alle mine efftherkomere tiillsuins mendt att forskaffe beneffnde søster och alle the andre suorne søster ald then prouent och vnderholdingh, som beneffnde forseglde contract oc pact indeholder och vduiser, then fetaligh, som skal vere godt, redeligh och vstrafeligh, betimelighe vbehindrendis y alle maade frem att komme. Att szaa vist och fast er, som forscreffuit staar, trycker ieg met vilghe og vidskaff mitt signett her neden fore; tiill videre tryghedt beder ieg erlighe och velbyrdighe mendt Johan Friis k. m. canceler och Jokim Beck hans naadis rentemester, att the och forsegle met migh thette mitt obne breff. Datum Haffnie 6ta feria post visitationis Marie¹⁾).

Rimeligvis have Anna Pedersdatter og Kirstine Eriksdatter været de ledende i Klostret ved Reformationens Indførelse og saaledes set den nye Læres sejrriige Indtrængen. Vel fik St. Agnete i Roskilde som andre Nonneklostre Lov at bestaa urokket endnu i en længere Tid, men de forandrede Forhold medførte mangel en Ændring og Frihed i hele det klostergivne Liv. Et Udslag heraf spore vi blandt andet i den Omstændighed, at Conventssøster Karine Ovesdatter kastede sin Ordensdragt og drog bort fra Klostercellen; men saa meget havde hun dog endnu tilovers for Nonnerne, at hun højtidelig bevidnede dem sin Tak for alt, hvad godt de havde ydet hende fra den første Stund,

¹⁾ Afskrift i Topogr. Saml. p. Papir, Roskilde Nr. 41.

hun havde betraadt Klostrets hellige Enemærker, og lige til da. Brevet gjengives her in extenso som mærkeligt, ja maaske enestaaende i sin Art¹⁾.

Jeg ffrw Karine Owes datter, szom till forne conuentz søster vor y sancte Agnettis closter i Roskilde, kendis oc gïer vitterligtt for alle met thette mitth obne breff, att jeg y dag y enn venlig szamkomme till hoffue vorit hoss erlige jomffruer och conuentz søster y for^{ne} closter, erlig och velbirdigh qwinne ffrw Doritte Niels Marqworszens till Braadhe szame dag offuerwerindis vor, saa att jeg tacker them gott for godt omgengelsze aarlig oc siille, the meg giortt oc bewiised haffue, fra thet første jeg kom her jnd y szame closter oc till thenne dag, och allt andhet, huess the meg till ville och tieneste verit kwnde, huicked jeg gierne fortiene oc forskille vill, huess y myn macth oc formwe vere kandt till alle gode y alle modhe. Att szaa y szandhet er y alle modhe, haffuer jeg skreffuidt met myn egen handskrefftt nedhen paa szamme obne breff, thi jeg haffuer icke selff signette. Giffnutt oc skreffnutt i for^{ne} closter onsdag nest effter helligtrefollighedtz søndag anno etc. mdxliii.

Jtem tæte bekender jegh Karine Ovess daater met mindh egen handh skrefth, ath ssaa y sandhet er j alle made, som for skrefvet stor.

¹⁾ Topogr. Saml. p. Papir, Roskilde Nr. 40 b.
